

УДК 37:014:02](477)"1950/1969"(092)

Ірина Черняк,
здобувач КНУКиМ, науковий співробітник
Національного історико-етнографічного заповідника "Переяслав"

Недруковані архівні матеріали про діяльність О. Сокальського як організатора закладів освіти галузі культури і мистецтва в Україні (50-ті—60-ті роки ХХ ст.)

Завдяки матеріалам Центрального державного історичного архіву України (ЦДАУ) розкрито діяльність О. Сокальського на посаді керівника Управління навчальних закладів Міністерства культури УРСР та висвітлено його внесок у розбудову закладів освіти культурно-мистецького спрямування.

Ключові слова: Сокальський Олексій Степанович, керівник, організатор, освіта, культура, мистецтво, вищий навчальний заклад, училище культури, музична школа.

Актуальність теми. Вивчаючи життєвий та творчий шлях знаного бібліотекознавця, організатора, керівника, педагога, професора Олексія Степановича Сокальського, автор дійшла висновку, що для розкриття таланту цієї непересічної особистості потребують детальнішого вивчення окремі етапи його життя та діяльності. Одним із періодів, в якому яскраво проявилися його організаторські здібності як керівника, обрано 1953—1964 роки, коли він очолював Управління навчальних закладів Міністерства культури УРСР. Діяльність О. Сокальського на цій посаді ще не знайшла змістовного розкриття, хоча вже зроблено перші спроби повернути із забуття ім'я цієї талановитої особистості, зокрема це статті Т. Новальської [1], І. Черняк [3].

Детальний розгляд кожного із періодів життя і діяльності конкретних особистостей певною мірою дозволить заповнити лакуни історичного розвитку культурно-мистецького життя нашої країни. Через відсутність історіографічних матеріалів щодо діяльності О. Сокальського в той період проведено роботу з архівними документами.

Мета статті — на ґрунті архівних документів розкрити організаторську діяльність О. Сокальського на посаді керівника Управління навчальних закладів Міністерства культури УРСР.

Олексію Сокальському завжди були притаманні високий професіоналізм, відповідальність, відданість справі. Він повною мірою володів ситуацією в підпорядкованих навчальних закладах, сприяв вирішенню проблем, повсякчас дбав про розвиток установ культури та мистецтва, опікувався освітнім рівнем їх кадрового складу.

Усвідомлюючи, що фаховий рівень працівників театрів, бібліотек, музеїв тощо значною мірою залежить від освіти, О. Сокальський власні знання і досвід спрямовував на удосконалення та подальшу розбудову навчальних закладів освіти, підпорядкованих Міністерству культури.

Так, якщо у 1955 році діяло 23 технікуми з підготовки каультурно-освітніх працівників, у них навчалось 15,5 тисяч студентів, у тому числі на заочних відділах — близько 8 тисяч [4, арк. 109], то у 1960 році загальна кількість

середніх спеціальних навчальних закладів становила 62, з них 23 культосвітніх, 28 музичних, 2 театральних та 1 хореографічне училище.

Кількість студентів помітно зростала, на денній формі навчання тоді налічувалось 17 049 студентів, на заочній — 8288. У чотирьох музичних училищах на вечірній формі навчалось 86 студентів [5, арк. 1, 2].

У 1959 році діяло 10 вищих навчальних закладів, у тому числі 4 консерваторії, 1 інститут прикладного й декоративного мистецтва, 2 театральних, 2 художніх і 1 бібліотечний інститути, розташовані в культурних центрах країни — Києві, Харкові, Львові, Одесі. Для підготовки висококваліфікованих спеціалістів було створено сприятливі умови: по-перше, залучали творчих авторитетних викладачів, по-друге, функціонувала відповідна кількість закладів культури: музеїв, оперних та драматичних театрів, будинків культури, палаців піонерів та дитячої творчості, бібліотек тощо [6, арк. 67].

Завдяки наполегливій праці О. Сокальського збільшився контингент студентів у закладах освіти культурно-мистецького спрямування. Водночас Олексій Степанович значну увагу приділяв удосконаленню навчального процесу, повсякчас наголошуючи на перегляді та поліпшенні робочих планів, збільшенні кількості годин на фахові дисципліни, посиленні вимог до виробничої практики, а також на потребі наукової роботи студентів та відборі кращих молодих науковців до аспірантури.

Звертаючись до директорів навчальних закладів, О. Сокальський акцентував на підборі висококваліфікованих викладачів, підвищенні вимог до лекцій, проведенні міжсесійних консультацій, підготовці методичних розробок із профільних дисциплін та обговоренні їх на предметних комісіях, але найголовнішим завданням він вважав забезпечення студентів фаховою навчальною літературою [3].

Поряд із належною організацією освітнього процесу О. Сокальський приділяв увагу вихованню майбутніх фахівців сфери культури, зокрема формуванню етичних норм, він вважав обов'язком кожного педагога підвищення

культурно-освітнього рівня студента. Актуальною і сьогодні залишається його думка, що на якість навчання впливають здібність учня й талант викладача.

Як свідчать документи архівів (листування, службові записки, доповідні, звернення до Кабінету Міністрів тощо), О. Сокальський повсякчас дбав про удосконалення заочної та вечірньої форм навчання, завдяки яким працівники культури могли підвищувати освітній та професійний рівень без відриву від виробництва [7, арк. 28, 29]. Як наслідок, за два роки (1955—1957) заочну форму навчання було впроваджено в Київській та Львівській консерваторіях, Київському інституті театрального мистецтва, в 1959 році її відкрито у шести ВНЗ. З кожним роком збільшувалася кількість студентів-заочників. За статистичними даними, в 1957 році план прийому нараховував 480 студентів, у 1958 році — 540, а в 1959 році збільшився до 660 [6, арк. 63].

Нового рівня та розвитку набула заочна форма навчання у середніх спеціальних навчальних закладах, запроваджена у 1948 році. Тримаючи цей процес під контролем, О. Сокальський здійснював численні міністерські перевірки, завдяки яким були виявлені як позитивні набутки, так і недоліки. Зокрема, директори училищ (Ніжинського, Київського, Тульчинського) у 1956/1957 навчальному році недостатньо приділяли увагу пропаганді заочної форми навчання, не дбали про створення конкурсного відбору абітурієнтів, за що отримали догани [2]. Наполеглива робота керівника Управління навчальних закладів та його колег приносила результати: у 1958/1959 році було зараховано близько 2500 студентів, у 1959/1960 — 3240 [8, арк. 1, 2].

Позитивні зміни відбулися і в успішності заочників, що було свідченням їх прагнення до знань та оволодіння новими формами діяльності. Так, у 1956 році показники становили 78,6%, у 1957 — 81,9%, а в 1958 — 84,6%. В окремих закладах успішність заочників була ще вищою: наприклад, у Самбірському технікумі вона становила 94,6%, Дубнівському і Тербовлянському — 86,9%, Львівському — 86,65% [8, арк. 5].

Заочна форма навчання у 60-ті роки ХХ ст. ставала все популярнішою: з 1964 по 1967 роки середню спеціальну освіту без відриву від виробництва здобули 11 166 фахівців за 22 спеціальностями. Більшість випускників працевлаштувалися в музичні та культосвітні установи, або ж продовжували навчання у ВНЗ [5, арк. 2, 3].

Не меншої уваги, на думку О. Сокальського, потребувало питання розвитку вечірньої форми навчання. Відповідно, у 1959 році було відкрито вечірні відділи при всіх консерваторіях, бібліотечному, художніх та театральних інститутах за 17 спеціальностями [6, арк. 63].

Оскільки число охочих здобути освіту зростало, виникла потреба у збільшенні кількості навчальних закладів культури та мистецтва. Особлива увага приділялася музично-освітнім установам. О. Сокальський вважав, що в кожному районному центрі повинна діяти хоча б одна музична школа, а в селах — працювати їх філії [3]. Отже, тільки по Київській області з 1954 по 1961 роки було відкрито 11 нових музичних шкіл із семирічним терміном навчання, а їх загальна кількість доведена до 28 [9, арк. 4]. Вдвічі збільшився прийом учнів до музичних шкіл, училищ, консерваторій. Якщо у 1956 році до консерваторії

зараховано 180 студентів, то у 1961 році — 370, до музичних училищ — від 1000 до 2000 учнів.

Власне бачення розвитку музичної освіти О. Сокальський також вбачав у запровадженні заочної та вечірньої форм навчання у всіх 23 музичних училищах, а також у посиленні підготовки керівників хорових, драматичних колективів та оркестрів народних і духових інструментів як у культосвітніх училищах, так і на факультеті культосвітньої роботи Харківського державного бібліотечного інституту [9, арк. 11].

Знання та досвід державного службовця О. Сокальський спрямував на розвиток якості освіти та виховання студентської молоді. Його внесок у розбудову навчальних закладів культури та мистецтва надзвичайно вагомий, а діяльність залишила помітний слід у культурно-освітньому житті країни у 50-60-ті роки ХХ століття.

Список використаної літератури

1. *Новальська Т. В.* Вчений, організатор, педагог / О. С. Сокальський // Бібліотечна планета. — 2009. — № 4. — С. 30—32.
2. *Сокальський О. С.* Поліпшувати заочне навчання / О. С. Сокальський // Соціалістична культура. — 1956. — № 1. — С. 13—14.
3. *Черняк І. В.* Наукова і педагогічна діяльність Олексія Степановича Сокальського у Київському державному інституті культури ім. О. Корнійчука (1968—1973) / Черняк І. В. // Наукові праці національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — 2013. — Вип. 37. — С. 692—698.
4. *Листування з вишестоящими організаціями з питань відкриття нових учбових закладів, учбово-виховної роботи за 1955 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. 67, 109 арк.
5. *Довідки про роботу учбових закладів за 1968 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. — 536, 1,2 арк.
6. *Довідки та доповідні записки про роботу учбових закладів Міністерства культури УРСР за 1958 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. 234, 67 арк.
7. *Довідки про роботу учбових закладів за 1961 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. 313 — 28, 29 арк.
8. *Довідки та доповідні записки про роботу учбових закладів Міністерства культури УРСР за 1958 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. 194 — 1, 2 арк.
9. *Довідки та доповідні записки про роботу учбових закладів Міністерства культури УРСР за 1962 рік* // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, оп. 12, спр. 348 — 9 арк.

Благодаря материалам Центрального государственного исторического архива Украины (ЦДИАУ) раскрыта деятельность А. Сокальского на должности руководителя Управления учебными заведениями Министерства культуры УРСР и его вклад в развитие учрежденной образования культуры и искусства.

Through detected materials in the Central State Historical Archives of Ukraine (CSHAU) are exposed the activity of O. S. Sokalsky as the head of management educational institutions the Ministry of Culture of the USSR and its contribution to the development of educational, cultural and artistic direction.

Надійшла до редакції 8 грудня 2014 року